

عنوان مقاله: مسجد؛ مبدأ گفتمان‌سازی تمدن نوین اسلامی

تولید شده در کارگروه تولید محتوای معاونت فرهنگی و اجتماعی مرکز رسیدگی به امور مساجد

بهمن ۱۴۰۳

در مباحث قبل اشاره شد که بنابر نظر رهبر معظم انقلاب، برای رسیدن به چشم‌انداز تمدن نوین اسلامی و طلوع خورشید عظمای ولایت، نیاز به حرکت عمومی داریم. بنا به فرموده ایشان، این حرکت عمومی باید با محوریت جوانان متعهد انقلابی صورت گیرد. حرکت عمومی نیاز به تبیین و گفتمان‌سازی دارد. برای این که حرکت عمومی ایجاد شود و جوانان متعهد به میدان بیایند، نیاز است که مطالب‌مبنایی برای آنان تبیین و تبدیل به گفتمان شود.

مقام معظم رهبری در این باره می‌فرمایند: «آن وقتی کار، شکل عمومی و مردمی پیدا خواهد کرد که این فکر شما، این جهت‌گیری شما تبدیل به یک گفتمان عمومی بشود. [شما] در این مجموعه‌ی دوازده هزار [گروهی] که ایشان می‌گویند، ده درصد جوانهای کشور، یا مثلاً پانزده درصد جوانهای کشور هستید؛ آن ۹۰ درصد یا ۸۵ درصد دیگر چرا باید از این حرکت جهادی مبارک، از این کار محروم بمانند؟ سعی کنید ترویج کنید و این ترویج در صورتی آسان خواهد شد که به گفتمان تبدیل بشود.» (۱۳۹۸/۰۵/۱۰) بیانات در دیدار جمعی از اعضای گروه‌های جهادی)

تکثیر با ایجاد تبیین و گفتمان شکل خواهد گرفت. جوانان متعهد در صحنه باید تکثیر شوند و تعداد آنها به چند برابر ظرفیت کنونی کشور برسد تا مشکلات کشور حل شود. این امر، نیازمند تبیین و گفتمان‌سازی است. گفتمان‌سازی و تبیین علاوه بر تکثیر کمی، به ایجاد کیفیت نیز کمک می‌کند:

«سعی کنید ترویج کنید و این ترویج در صورتی آسان خواهد شد که به گفتمان تبدیل بشود. ما در طول گذشته‌ی خودمان، در مسائل گوناگونی این را داشته‌ایم که حالا مثالهایش در ذهنم هست و دیگر نمی‌خواهم [بگویم]. شما می‌توانید با ترویج این گفتمان عده‌ی خودتان را افزایش بدهید؛ همچنان که کیفیت خودتان را زیاد می‌کنید، کمیّت خودتان را هم می‌توانید افزایش بدهید.»^۱

تبیین و گفتمان‌سازی اگرچه وجه مشترکی با یکدیگر دارند، تفاوت‌هایی هم دارند. تبیین، یعنی توضیح دادن و روشن کردن حقایق و پاسخگویی به شبهات و «خنثی کردن تردید افکنی و شک آفرینی دشمن»^۲ اصطلاح دیگری که در اینجا وجود دارد، اصلاح «جهاد تبیین» است. معنای تبیین مشخص شد؛ اما معنای جهاد تبیین چیست؟ معظم له، جهاد را این چنین معنا می‌کند:

«جهاد یعنی چه؟ جهاد یعنی تلاش در مقابله‌ی با دشمن؛ هر تلاشی جهاد نیست. خیلی‌ها تلاش میکنند، تلاشهای علمی زیادی میکنند، تلاشهای اقتصادی میکنند که خوب و به‌جا است، اما جهاد نیست. جهاد یعنی تلاشی که هدف‌گیری در مقابل دشمن در آن وجود داشته باشد؛ این جهاد است. در اصطلاح اسلامی و منطق اسلامی، جهاد این [کاری] است که در مقابل دشمن انجام می‌گیرد. شما [اگر] کار اقتصادی بکنید برای مقابله‌ی با دشمن، میشود جهاد؛ کار علمی و تحقیقی بکنید برای مقابله‌ی با دشمن، میشود جهاد؛ حرف بزنید، تبیین کنید برای خنثی کردن وسوسه‌ی دشمن، میشود جهاد؛ اینها همه جهاد است. پس مهم این است که ما عرصه‌ی جهاد را تشخیص بدهیم که در هر زمانی در چه عرصه‌ای باید جهاد کرد؛ این خیلی مهم است. ۰۳/۱۱/۱۴۰۰»

مطابق معنای فوق، جهاد تبیین، نوعی از تبیین و روشنگری و پاسخگویی به شبهات است که در مقابل و مقابله با دشمن باشد و توطئه‌ها و وسوسه‌های دشمن را خنثی کند. مبنای جهاد تبیین از روایات اهل بیت علیهم السلام اخذ شده است:

«چرا می‌گوییم جهاد، جهاد تبیین؟ این گرفته شده است از کلام امیرالمؤمنین (علیه السلام)؛ امیرالمؤمنین در آن وصیت معروف خودشان به حسنین (علیهم السلام) ... می‌فرمایند «وَمَنْ بَلَغَهُ كِتَابِي»؛ یعنی بنده و شما هم مخاطب این وصیت هستیم — از جمله‌ی چیزهایی که می‌فرمایند [این است]: «وَاللَّهِ اللَّهُ فِي الْجِهَادِ بِأَمْوَالِكُمْ وَ أَنْفُسِكُمْ وَ أَلْسِنَتِكُمْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ»؛ (۲) جهاد با السنه حالا خوشبختانه [از میان] ملت ما، کسانی که میتوانند، وارد بودند، با اموالشان، با انفسشان جهاد کردند؛ الان هم دارند جهاد میکنند؛ با السنه هم باید جهاد کرد که کسانی در این بخش هم میتوانند واقعاً فعال باشند و جهاد کنند. ۱۹/۱۲/۱۴۰۰»

اما گفتمان‌سازی، یک مرتبه از این هم بالاتر است. گفتمان‌سازی این است که یک مفهوم یا یک معرفت در جامعه منتشر و فراگیر شود و مورد قبول عموم جامعه قرار گیرد و به باور عمومی جامعه تبدیل شود.^۳ بسیاری از تبیین‌ها منجر به گفتمان نمی‌شود. هر چیزی که گفتمان شود، حتماً پیش از آن، مورد تبیین قرار گرفته است، اما هر تبیینی لزوماً منجر به گفتمان نمی‌شود. گفتمان‌سازی نیاز به تبیین، استدلال، بیان منطقی و تکرار دارد.

از اینجا تفاوت تبیین و گفتمان‌سازی معلوم می‌شود. در تبیین، شما شبهه را پاسخ می‌دهید و تمام؛ اما در گفتمان‌سازی علاوه بر این که تبیین و استدلال صورت می‌گیرد، باید تبدیل به تکرار و واگویه شدن نیز بشود و به باور عمومی جامعه تبدیل شود و بر سر زبان‌ها بیفتد و به مطالبه عمومی تبدیل شود.

گفتمان‌سازی و تبیین وظیفه کیست؟ کسی باید این وظیفه را به عهده بگیرد که استعداد آن را دارد، ویژگی‌های لازم برای این امر را دارد؛ چه کسانی این استعداد را دارند؟ رهبر انقلاب، این سؤال را نیز بی‌پاسخ گذاشته اند: «تبیین اینها نیاز دارد به ذهن فعال و زبان گویا»^۴ یعنی کسانی که بتوانند برای امور، استدلال بیافرینند و آن را بیان کنند.

یکی از مهمترین اقشار، بلکه مهمترین قشری که وظیفه تبیین و گفتمان‌سازی را دارند، روحانیان و به ویژه ائمه جماعات هستند؛ زیرا این عزیزان دارای ذهن فعال و زبان گویا هستند؛ اینها در سنگرهای مختلف و از همه مهمتر مسجد باید به تبیین مسائل مهم و گفتمان کردن مفاهیم و معارف اساسی بپردازند. البته گفتمان‌سازی نیاز به ایجاد شبکه گفتمان سازان دارد که این امر مهم بر عهده مراکز بالادستی همچون مرکز رسیدگی به امور مساجد می‌باشد.